

nettomuudet ovat usein peruuttamattomia. Lisäksi katastrofit eivät ole ajallisesti tai paikallisesti rajattavissa.

Myrkytetty markkinakakku

Frances Cairncrossin mukaan ympäristöön liittyvällä tunteilulla tulee olla rajansa. Söpön panda-karhun kuva ei saisi hämärtää hyvin rajallisten resurssien suuntaamista. Laskun on oltava järkevässä suhteessa saavutettuun hyötyyn nähden. Harkitun viileästi Cairncross ehdottaa, että luonnolle on annettava rahallinen arvo. Radikaali väite ei ole lainkaan niin pöyristyttävä kuin perinteiset ympäristönsuojelijat tahtovat mieltää. Tämä on välttämätöntä maailmassa, jossa vain raha ratkaisee, jotta ympäristö ei aina olisi häviäjän roolissa, Cairncross argumentoi.

Toinen »pyhä porkkana«, mihin Cairncross keskittyy, on valtion talouspolitiikka. Vaikka ympäristötuho syntyy usein markkinamekanismien kyvyttömyydestä ohjata talouselämää terveeseen suuntaan, ei valtiojohtoisuus ole suinkaan itsestään selvä ratkaisu. Monet alat ovat nauttineet julkisen vallan suojelua ja saavuttaneet etuisuuksia, joihin on suhtauduttu jopa oikeuksina. Tällaiset julkisen tuen loisteesta paistattelevat eturyhmät kaihtavat kilpailun puuttuessa muutoksia ja kritiikkiä. Esimerkistä käy Suomen ydinvoimateollisuus, jonka laskemat viidennen ydinvoiman kannattavuudesta olivat hämmästyttävän selkeästi korkeammat kuin brittitutkijan luvut.

Ulrich Beck ei luota teollisuuden muuntautumiskykyyn. Hänen mielestään teollisuus on omalaksinen ja toimii lopulta itseään vastaan. Hän kutsuu länsimaista systeemiä organisoiduksi vastuunvapauden turvavaltioksi, jossa »näkyvästä kädestä on tullut näkymätön tuholainen». Samalla perinteinen luokkajako on murtunut. Käynnissä on »myrkytetyn kakun negatiivinen jako», jossa vastakkain ovat pääoma vastaan pääoma, ja vastavasti eri palkansaajaryhmät keskenään. Beckin tarjoama ratkaisu on yhteiskuntateoreettisesti mielenkiintoinen. Foucault'ta myötäillen hän katsoo, että ympäristömme tuhoutumista voidaan hallita vain demokraattisin päätöksentekosäännöin. Sääntöjen tulee purkaa valtakeskittymiä, jotka hallitsevat riskien ja uhkien määrittelykysymyksiä. Hallitsemattomissa olosuhteissa määrittely on keskeisin vallan väline.

Beckin mielestä ympäristöön ja siten koko yhteiskuntaan kohdistuvat suurimmat vaaratekijät ovat ongelmatilanteiden naturalisoituminen ja teknistyminen. Onnettomuudet korostavat asiantuntijan asemaa. Pätevien siis asiantuntijoiden politiikkojen kera sopimien normien käyttö takaa, että systeemisidonnaista vaarantamista ei voida sitoa kenenkään syyksi. Byrokraattinen kyynisyys takaa läpitukeytumattoman suojan tehokkaalla periaatteella: mikä on vaarallista, sitä ei ole olemassa. Syntyy turvavaltion turvattomuus. Beck kysyykin, mitä vaikutuksia uhkaavalla itsetuholla on yhteiskunnan itseymmärrykselle sekä taloudelliselle, poliittiselle ja kulttuuriselle järjestelmälle?

YMPÄRISTÖNSUOJELUSTA RISKIYHTEISKUNTAAN — KONVERGENSSIN PUUTE JA/TAI HALUTTOMUUS

Frances Cairncross (1991): *Ympäristömme hinta. Päättäjien ja yritysten uudet haasteet*. Rara Avis, Helsinki, 314 s.

Ulrich Beck (1990): *Riskiyhteiskunnan vastamyryt. Organisoitu vastuuttomuus*. Vastapaino, Tampere, 274 s.

Yhä kasvavassa määrin eri yhteiskuntatieteet ovat havahduneet luonnossa tapahtuviin muutoksiin. On huomattu, että ympäristön suojeleminen ja sen suojaamattomuuden seuraukset varsin järjestyttävästi koskettavat koko yhteiskuntaa. Näkökulmat ulottuvat teknologiautopioiden kautta aina toinen toistaan järkyttävämpiin maailmanlopun profetioihin, päätyen luontevasti käytännön realiteetteihin ja mahdollisuuksiin.

Frances Cairncrossin teos *Ympäristömme hinta* ja Ulrich Beckin *Riskiyhteiskunnan vastamyryt* saavat vastakkain aseteltuina aikaan kuvaavan kontrastin. *The Economist* -lehden ympäristötoimittajana toiminut Cairncross käsittelee kirjassaan ympäristönsuojelua taloudellisista lähtökohdista. Hän pysyttelee hyvin käytännöllisellä tasolla pyrkien tarjoamaan sekä yrityksiä että ympäristöä yhdessä hyödyttäviä ratkaisuja. Luottamus rajattujen markkinatalouksien toimivuuteen tuodaan avoimen selkeästi esille.

Saksalainen sosiologi Ulrich Beck puolestaan tarkastelee ongelmaa valtavirtasosiologiaa kritisoivan teoreettisen viitekehyksen avulla. Moderni teollistunut yhteiskunta on riskiyhteiskunta, joka ei kykene tulemaan toimeen ympäristöongelmiensa kanssa. Beck väittää teollisuuden ja politiikan antamien lupauksen perustuvan vuositasavirheeseen. Suurvaarojen (kuten ydinvoiman, kemiallisten päästöjen ja geeniteknologian) aikakaudella taloudellisen korvaamisen periaate ei enää toimi. On-

Suurin uhka tukiaiset

Cairncross vuorostaan katsoo merkittävimmän vaaran luonnolle olevan valtioiden laajamittaiset tukiaiset. Vaikeimmillaan ne ovat energiamuotojen kohdalla. Halpa energia ei kuitenkaan ole välttämättä siunaus, vaan kehityksen este. Alihinnoittelun seurauksia ovat voimavarojen tuhlaus, tulojen menetys ja viime kädessä taloudelliset vinoutumat. Sähkön hinnan korotus reaalisolle tasolle olisi erittäin ympäristöystävällinen teko. Vinoutunut tuki voi sitä paitsi olla ympäristölle haitallista, kuten Cairncross osoittaa. Maatalouden hintatuki on käännteisesti verrannollinen maatalousväen ympäristöystävälliseen suhtautumiseen. Tehomaanviljelys käy kalliiksi ympäristölle, valtiolle ja kuluttajalle. Yhdysvalloissa maataloustuki esimerkiksi on suoraan edistänyt maaperän eroosiota.

Cairncross kannattaa markkinataloudellisia säätelykeinoja, ei määräys- ja kieltolinjaa. Olennaista ovat taloudelliset kannustimet. Hän kannattaa joustavia, yrityskohdaisia rajoituksia. Ympäristövero toimivampi vaihtoehto onkin ehkä ns. kaupattavat kiintiöt. Yrityksille myönnetään saastekiintiöitä, joilla he voivat käydä kauppaa. Uudenaikaisempi yhtiö voi myydä osuutensa vanhaa tekniikkaa käyttävälle yritykselle. Vaikka tällainen »laillinen oikeus saastuttaa» tuokin mukanaan vaikeuksia, on siitä selkeää hyötyä. Se on joustava, ja valtio pystyy sitä isännöitsijän roolissa tehokkaasti valvomaan. Lisäksi tarkat päästöjen kokonaisrajat antavat poliitikkojen keskitettyä Cairncrossia lainaten siihen, minkä he osaavat: kakun jakamiseen. Ei niin yllätyksellisesti, Ulrich Beckille enimmäisarvot ovat »myrkyjen kosmeettista valkopesua». Riskit ovat intressidonnaisia ja rajoitusten laskevat lisääntyvät hänen mukaansa kuin kaniinit. Mikä tahansa voidaan »tieteellisesti» oikeuttaa.

Vapaakauppa ja ympäristönsuojelu

Kesäkuun Rion massiivinen ympäristökokous toi jälleen kerran esille ammottavan kuilun teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välillä. Ongelman syvyyttä valottaa myös ristiriita kansainvälisen vapaakaupan ja vastuullisen ympäristöpolitiikan välillä. Tiukat ympäristönormit länsimaissa siirtävät kivuttomasti tuotannon alkekehittyneihin maihin. Cairncross tekee merkittävän poikkeuksen liberaalin talouspolitiikan kultaisesta säännöstä. Vapaakauppaa tulee hänen mukaansa rajata ympäristön eduksi. Ympäristöön liittyvä protektionismi onkin yleisesti hyväksyttyä. Sen pitää kuitenkin olla tarkoin perusteltua, sillä rajoitukset ovat vahva suoja ja etu kilpailijoita vastaan.

Ympäristöongelmien havainnoiminen on kontekstisidonnaista. Beck kirjoittaa eri kulttuurien tuhonsietoal-

muudesta. Havainnointivalmius ratkaisee, mitä tuhoja siedetään ja mitä ei. Nämä arvot ovat luotuja. Beck väittää, että vaaran kasvaessa ja tilanteen kehittyessä toivotomaksi lisääntyy myös taipumus sietää ja jopa kieltää vaaran olemassaolo kaikin tavoin. Hän kutsuu kokemusta normaaliuden kuolinkouristikseksi. Koskettavalla tavalla kaunista, joka tapauksessa, tuo ihmisen mielikuvien voima.

Vaikka molempien kirjoittajien suhde tekniikkaan on kriittinen, on Craincrossin tyyli silti huomattavasti rakentavampaa. Hän tietoisesti välttää hyvä-paha-kategorisoitua. Teollisuus tuottaa vahingot, usein tekniikan eitoivottujen sivuvaikutusten muodossa, mutta tarjoaa myös keinot ongelmien korjaamiseen. Hän tekee ovelan huomion verratessaan teollisuuden suhdetta luontoon vastaavaksi kuin mikä teollisuuden suhde työvoimaan oli noin sata vuotta sitten. Voiko luonto odottaa niin pitkään? Puut ja kalat kun eivät muodosta ammattiyhdistyksiä.

Shokkia vai hoitoa?

Mielestäni Cairncross on onnistunut kirjoittamaan hyvin tasokkaan ja ennen kaikkea talouselämän ja yhteiskunnan realiteetit huomioon ottavan teoksen. Kirjan ilmestyminen suomeksi vain vuosi alkuperäisen jäljessä osoittaa pienkustantaja Rara Avisilta kiitettävää pelisilmää. Teksti avautuu varmasti kohderyhmälleen, jos yritysjohtajat ja päättäjät siihen vain malttavat tutustua.

Harkitsevasta asenteesta ei ole tietoaakaan, kun Ulrich Beck sivaltelee ja roiskii sloganeitaan seinille. Valitettavasti hän innostuessaan syyllystyy lapsellisiin ylilyön-teihin. Kummallista on myös hänen jankuttava, toistava tyyliinsä, jossa näyttävien, kivalta kuulostavien otsikoiden ja nimien takaa on tuskallista löytää substanssia. Hänen vaihtoehtonsa on sekava ja ristiriitainen. Hän tuomitsee kaiken tieteellisen selittämisen ja lukuihin vetoamisen vallan käyttönä, mutta toisaalla toivoo teknologian asettuvan demokratian palvelukseen. Viimeisillä sivuilla hän hylkää myös postmodernismin, väittäen tieteen vastustajan olevan itsenäistynyt tiede itse, ei kriittinen teoria.

On tietysti valinnanvaraista, kumpaa lähestymistapaa pitää mielekkäämpänä. Cairncross tarjoaa kirjan lopuksi 12 yksinkertaista ja ymmärrettävää käytännön ohjetta siihen, mitä yritykset voivat ympäristön ja mikä olennaisinta itsensä hyväksi tehdä. Beck puolestaan on perin negatiivinen ja luottaa ilmeisesti shokkihoitoon. Kunnon kierrättäjänä hän palaa aina valistuksen ajatuksiin ja on huolestunut ekologisen teknologian lisääntymisestä, jolloin »uhrataan demokratian hento kukka». Ehkä Ulrich Beckille pitäisi antaa muoviruusuja hopeamaljassa?

MIKA HANNULA